

การสร้างบ้านของชุมชนในภูมิภาคตะวันออกเฉียงใต้ตั้งแต่สมัยโบราณมักเลือกทำเลที่ตั้งอยู่ตามที่ราบลุ่มที่มีแม่น้ำสำคัญ ๆ ไหลผ่าน เช่น แม่น้ำโขง แม่น้ำมูล แม่น้ำชี แม่น้ำสงคราม ฯลฯ รวมทั้งอาศัยอยู่ตามริมหนองบึง ถัดออกไปน้ำท่วมถึงก็จะขยับไปตั้งอยู่บนโคกหรือเนินสูง ดังนั้นชื่อหมู่บ้านในภาคอีสานจึงมักขึ้นต้นด้วยคำว่า "โคก โนน หนอง" เป็นส่วนใหญ่

ลักษณะหมู่บ้านทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือหรือภาคอีสานนั้นมักจะอยู่รวมกันเป็นกระจุก ส่วนที่ตั้งบ้านเรือนตามทางยาวของลำน้ำนั้นน้อย ผิดกับทางภาคกลางที่มักตั้งบ้านเรือนตามทางยาว ทั้งนี้เพราะมีแม่น้ำลำคลองมากกว่า

หนุ่มสาวชาวอีสานเมื่อแต่งงานกันแล้ว ตามปกติฝ่ายชายจะต้องไปอยู่บ้านพ่อตาแม่ยาย ต่อเมื่อมีลูกจึงขยับขยายไปอยู่ที่ใหม่เรียกว่า "ออกเฮือน" แล้วหักล้างทางพวงที่พำนัก ดังนั้น ที่นาของคนชั้นลูกชั้นหลานจึงมักไกลออกจากหมู่บ้านไปทุกที และเมื่อบริเวณเหมาะสมจะทำนามรดไป เพราะพื้นที่ที่ราบที่มีแหล่งน้ำจำกัด คนอีสานชั้นลูกหลานก็มักชวนกันไปตั้งบ้านใหม่อีก หรือถ้าที่ราบในการทำนามบริเวณโคกกว้างไกลไปมาลำบาก ก็จะชักชวนกันไปตั้งบ้านใหม่ไกลเคียงกับนาของตน ทำให้เกิดการขยายตัวกลายเป็นหมู่บ้านขึ้น

ลักษณะการตั้งถิ่นฐาน

ในการตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนของคนอีสานมักเลือกทำเลที่เอื้อต่อการยังชีพ ซึ่งมีองค์ประกอบทั่วไปดังนี้

1. แหล่งน้ำ นับเป็นสิ่งสำคัญอันดับแรก อาจเป็นหนองน้ำใหญ่หรือห้วย หรือ ลำน้ำที่แยกสาขามาจากแม่น้ำใหญ่ ที่มีน้ำเฉพาะฤดูฝนส่วนมากเป็นที่ราบลุ่มสามารถทำนาเลี้ยงสัตว์ ได้ในบางฤดูเท่านั้น

ชื่อหมู่บ้านมักขึ้นต้นด้วยคำว่า "เลิง วัง ห้วย กุด หนอง และท่า" เช่น เลิงนกทา วังสามหม้อ ห้วยยาง กุดนาคำ หนองบัวแดง ฯลฯ

2. บริเวณที่ดอนเป็นโคกหรือที่สูงน้ำท่วมไม่ถึง สามารถทำอะไรและมีทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์ มีทั้งที่ดอนริมแม่น้ำและที่ดอนตามป่าริมเขา แต่มีน้ำซับไหลมาบรรจบเป็นหนองน้ำ

ชื่อหมู่บ้านมักขึ้นต้นด้วยคำว่า "โคก ดอน โนน และโนน" เช่น โคกสมบูรณ์ ดอนสวรรค์ โนนยางคำ ฯลฯ

3. บริเวณป่าดง เป็นทำเลที่ปลูกพืชไร่และสามารถหาของป่าได้สะดวก มีลำธารไหลผ่าน

เมื่ออพยพมาอยู่กันมากเข้าก็กลายเป็นหมู่บ้านและมักเรียกชื่อหมู่บ้านขึ้นต้นด้วยคำว่า "ดง ป่า และเหล่า" เช่น โคกศาลา ป่าต้นเปี้ยว เหล่าอุดม ฯลฯ

4. บริเวณที่ราบลุ่ม เป็นพื้นที่เหมาะในการทำนาข้าว และทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์ในหน้าแล้ง ตัวหมู่บ้านจะตั้งอยู่บริเวณขอบหรือแนวของที่ราบติดกับชายป่า แต่หน้าท่วมไม่ถึงในหน้าฝน บางพื้นที่เป็นที่ราบลุ่มมีน้ำขังตลอดปี เรียกว่า "ป่าบุงป่าทาม" เป็นต้น

5. บริเวณป่าละเมาะ มักเป็นที่สาธารณะสามารถใช้เลี้ยงสัตว์และหาของป่าเป็นอาหารได้ ตลอดจนถึงสัตว์เล็กสัตว์น้อยที่นำมาเป็นอาหารยังชีพ รวมทั้งสมุนไพรใช้รักษาโรค และเป็นสถานที่ยกเว้นไว้เป็นดอนปู่ตาตามคติความเชื่อของวัฒนธรรมกลุ่มไต-ลาว

ความเชื่อในการตั้งหมู่บ้าน

การเลือกภูมิประเทศเพื่อตั้งหมู่บ้านในภาคอีสานจะเห็นได้ว่ามีหลักสำคัญอยู่ 3 ประการ คือ ต้องเลือกทำเลที่ประกอบด้วย

1. น้ำ เพื่อการยังชีพและประกอบกรเกษตรกรรม

2. นา เพื่อการปลูกข้าว (ข้าวเหนียว) เป็นอาหารหลัก

3. โนน เพื่อการสร้างบ้านแปงเมือง ที่น้ำท่วมไม่ถึง

ส่วนคติความเชื่อของชาวอีสานในการดำเนินชีวิต ชาวอีสานมี ความเชื่อที่ได้รับการสืบทอดมาจากบรรพบุรุษกล่าวคือ ความเชื่อในอำนาจลี้ลับที่เหนือธรรมชาติ และเชื่อในการครองเรือน การทำมาหาเลี้ยงชีพ สิ่งใดที่โบราณห้ามว่าเป็นโทษ และเป็นความเดือดร้อนมาให้ก็จะละเว้นและไม่ยอมทำสิ่งนั้น

สำหรับความเชื่อในการตั้งหมู่บ้านก็ไม่ต่างกันนัก ชาวอีสานมีการนับถือ "ผีบ้าน" และแถนหรือ

"ผีฟ้า" มีการเซ่นสรวงดวงวิญญาณบรรพบุรุษเพื่อให้อยู่ช่วยปกป้องรักษาลูกหลาน มีการตั้ง "ศาลเจ้าปู่" ไว้ที่ดอนปู่ตา ซึ่งมีชัยภูมิเป็นโคก น้ำท่วมไม่ถึง มีต้นไม้ใหญ่หนาทึบ มีการก่อสร้าง "ตูบ" เป็นที่สถิตของเจ้าปู่ทั้งหลาย ตลอดจนถึงการตั้ง "บือบ้าน"(หลักบ้าน) เพื่อเป็นสิริมงคลของหมู่บ้าน และมีการเซ่น "ผีอาฮัก"

คือเทพารักษ์ใหญ่แลคุ้มครองผู้คนในหมู่บ้านให้อยู่ดีมีสุขตลอดไป

พิธีเลี้ยง "ผีปู่ตา" จะกระทำในเดือน 7 คำว่า "ปู่ตา" หมายถึงญาติฝ่ายพ่อ(ปู่-ย่า)และญาติฝ่ายแม่(ตา-ยาย)ซึ่งทั้งสี่คนนี้ เมื่อยังมีชีวิตอยู่ก็เป็นที่เคารพของลูกหลาน ครั้นเมื่อตายไปจึงปลุกหรือที่ชาวอีสานเรียก"ตูป" มักใช้เสา 4 ต้น หลังคาจั่วพื้นสูง โดยเลือกเอาสถานที่เป็นดงใกล้บ้านมีต้นไม้ใหญ่และสัตว์ป่านานาชนิดเรียกว่า"ดงปู่ตา" ถือเป็นศักดิ์สิทธิ์ ใครไปรูล้ำตัดต้นไม้หรือล่าสัตว์ไม่ได้ หรือแม้แต่แสดงวาทะทายบาทยาก็ไม่ได้ ปู่ตาจะลงโทษกระทำให้เจ็บหัวปวดทอง

และเมื่อมีการเจ็บไข้ได้ป่วย มีคนล้มตายผิดปกติเกิดขึ้นในหมู่บ้านชาวอีสานถือกันว่า"หลักเหนียงหงวย" ต้องทำพิธีตอกหลักบ้านใหม่ให้เที่ยงตรง มีการสวดมนต์เลี้ยงพระสงฆ์ เช่นสรวงเทพยดาอารักษ์ แล้วหาหลักไม้แก่นมาปักใหม่ ซึ่งต้องมีคาถาหรือยันต์ใส่พร้อมกับสวดยันต์เสกก่อนเอาลงดินในบริเวณกลางบ้านทั้งนี้เพราะชาวอีสานมีความเชื่อในการตั้ง "หลักบ้าน" เพราะหลักบ้านเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของผังชุมชนระดับหมู่บ้าน และเปรียบเสมือนหัวใจของบ้าน เมื่อชุมชนเติบโตขึ้น "หลักบ้าน" ก็พัฒนาไปสู่"หลักเมือง" ดังที่ปรากฏอยู่ทั่วไปในประเทศไทย

หลักบ้านมักสร้างด้วยไม้มงคล เช่น ไม้คูณ ไม้ยอ มีทั้งหลักประธานหลักเดี่ยวและมีพร้อมหลักบริวารรายล้อม ส่วนรูปแบบของหลักบ้านนั้น มักคั่นหัวไม้เป็นเสาทรงบัวตูมหยาบ ๆ บางแห่งก็ถากให้เป็นปลายแหลมแล้วทำหยัก"เอวขัน"ไว้ส่วนล่าง

ความเชื่อในการสร้างเรือนอีสาน

อันดับแรกต้องพิจารณาสถานที่ ๆ จะสร้างเรือนก่อน โดยต้องเลือกเอาสถานที่ปลอดภัย ไม่มีหลุมบ่อ ไม่มีจอมปลวก ไม่มีหลุมผี ไม่มีตอไม้ใหญ่ และต้องดูความสูงต่ำ ลาดเอียงของพื้นดินว่าลาดเอียงไปทางทิศใดและจะเป็นมงคลหรือไม่ ดังนี้

1. พื้นดินใด สูงหนได้ ต่ำทางเหนือ เรียกว่า "**ไชยะเต ตีหลี**"
2. พื้นดินใด สูงหนตะวันตก ต่ำทางตะวันออก เรียกว่า "**ยสะศรี-ตีหลี**"
3. พื้นดินใด สูงทางอีสาน ต่ำทางหริ เรียกว่า "**ไม่ตี**"
4. พื้นดินใด สูงทางอาคนัย ต่ำทางพายัพ เรียกว่า "**เตโซ**" เอือนั้นมีดี เป็น ไข้ พยาธิอันใจ

เมื่อเลือกได้พื้นที่ปลูกเรือนแล้ว จะมีการเสี่ยงทายพื้นที่นั้นอีกครั้งหนึ่ง โดยจัดข้าว 3 กระทง คือ ข้าวเหนียว 1 กระทง, ข้าวเหนียวดำ 1 กระทงและข้าวเหนียวแดง 1 กระทง นำไป วางไว้ตรงหลักกลางที่ดินเพื่อให้กากิน

ถ้ากากินข้าวดำ ท่านว่าอย่าอยู่เพราะที่นั่นไม่ดี
ถ้ากากินข้าวแดง ท่านว่าไม่ดียังเป็นอัปมงคลมาก
ถ้ากากินข้าวขาว ท่านว่าดีหลี จะอยู่เย็นเป็นสุข ให้รีบเสดเรือนสมสร้างให้ เสร็จเร็วไว

การเลือกพื้นที่ที่จะปลูกเรือนอีกวิธีหนึ่งคือ การชิมรสของดินโดยขุดหลุมลึกราวศอกเศษ ๆ เอาใบตองปูไว้ก้นหลุม แล้วหาหญ้าคาสดมาวางไว้บนใบตอง ทิ้งไว้ค้างคืนจะได้อิโอดินเป็นเหยื่อจับอยู่หน้าใบตอง จากนั้นให้ชิมเหยื่อที่จับบนใบตอง

หากมีรสหวาน เป็นดินที่พออยู่ได้
มีรสจืด เป็นดินที่เป็นมงคล จะอยู่เย็นเป็นสุข
มีรสเค็ม เป็นอัปมงคล ใครอยู่มักไม่ยั่งยืน
มีรสเปรี้ยว พออยู่ได้แต่ไม่ใคร่ดีนัก จะมีทุกข์เพราะเจ็บไข้อยู่เสมอ

นอกจากนี้ ยังมีความเชื่อเรื่องกลิ่นของดินอีกด้วย โดยการขุดดินลึกราว 1 ศอก เอาดินขึ้นมาดมกลิ่นว่าเป็นอย่างไร ซึ่งเชื่อกันว่า ถ้าดินมีกลิ่นหอม ถือว่าดินนั้นอุดมดี เป็นมงคลอยู่เย็นเป็นสุข แต่ถ้าดินมีกลิ่นเย็น กลิ่นเหม็น กลิ่นคาว ถือว่าดินนั้นไม่ดี ใครปลูกสร้างบ้านอยู่เป็นอัปมงคล

การดูพื้นที่ก่อนการสร้างเรือน ชาวอีสานแต่โบราณถือกันมากแต่ในปัจจุบันได้ปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับวิถีชีวิต โดยยังใช้คติเดิมแต่มีการเลี้ยงหรือแก้เคล็ด เช่น การชิมดิน หากเป็นรสเค็มหรือเปรี้ยวแก้เคล็ดโดยการบอกว่าจืด ส่วนการดมกลิ่นดิน หากมีกลิ่นเหม็นคาวก็จะบอกเขาเคล็ดว่าหอม เป็นต้น

ฤกษ์ยามในการปลูกเรือน

ฤกษ์เดือน

1. เดือนเจียง (เดือนอ้าย) นาคันนอนหลับหากปลูกเรือนอยู่มักตาย
2. เดือนยี่ นาคนอนตื่น ปลูกเรือนอยู่ดี

3. เดือนสาม นาคหากินทางเหนือ มีดี อยู่ฮั่นไฟจักใหม่
4. เดือนสี่ นาคหากินอยู่เรือน ปลุกเรือนอยู่ดีเป็นมงคล
5. เดือนห้า นาคพ่ายครุฑหนี ปลุกเรือนร้อนนกร้อนใจ มีดี
6. เดือนหก จะบริบูรณ์ด้วยทรัพย์เงินทอง มีตรสหายมาก
7. เดือนเจ็ด นาคพ่ายหนี จักได้พรจากจากเรือนมีดี
8. เดือนแปด นาคเห็นครุฑ จักได้เสียของมีอยู่แล้ว
9. เดือนเก้า นาคประดับตน ปลุกเรือนมีข้าวของกินมีรุ่มมด
10. เดือนสิบ นาคถอดเครื่องประดับ ปลุกเรือนเจ็บใจ และคนในเรือนมักเจ็บ ไข้ตาย
11. เดือนสิบเอ็ด จะเกิดทุกข์ภัยอันตรายต่าง ๆ มักจะมีคนฟ้องร้องกล่าวหา จัก มีโทษทัณฑ์
12. เดือนสิบสอง จะได้ทรัพย์เงินทอง ข้าวของ และคนใช้ดีเหลือ

ฤกษ์วัน

1. วันอาทิตย์ ปลุกเรือนจะเกิดทุกข์อุบาทว์
2. วันจันทร์ ทำแล้ว 2 เดือนจะได้ลาภผ้าผ่อนและของชาวเหลือง เป็นที่พึงพอใจ
3. วันอังคาร ทำแล้ว 3 วันไฟจะไหม้หรือเจ็บไข้
4. วันพุธ ปลุกเรือนจะได้ลาภเครื่องอุปโภคมีผ้าผ่อน เป็นต้น
5. วันพฤหัสบดี ปลุกเรือนจะเกิดสุขสบายใจ ทำแล้ว 5 เดือนจะได้โชคลาภมากมาย
6. วันศุกร์ ปลุกเรือนจะมีความสุขทุกข์และความสุขก้ำกึ่งกัน ทำแล้ว 3 เดือน จะได้ลาภ เล็กน้อย
7. วันเสาร์ ปลุกเรือนจะเกิดพยาธิ หรือเลือดตกยางออก ทำแล้ว 4 เดือนจะลำบาก ห้ามไม่ให้ทำแล

ลักษณะเรือนไทยอีสาน

คำว่า โ บ้าน โ กับ โ เอือน โ (ความหมายเช่นเดียวกับ โ เรือน โ) สำหรับความเข้าใจของ ชาวอีสานแล้วจะต่างกัน คำว่า โ บ้าน โ มักจะหมายถึง โ หมู่บ้าน โ มีใช้บ้านเป็นหลัง ๆ เช่น บ้านโนนสมบูรณ์ บ้านนาคำแคน หรือบ้านดงมะไฟ เป็นต้น ส่วนคำว่า โ เอือน โ นั้นชาวอีสานหมายถึงเรือนที่เป็นหลัง ๆ

นอกจากคำว่า โ เอือน โ แล้ว อีสานยังมีสิ่งปลูกสร้างที่มีลักษณะการใช้สอยใกล้เคียงกัน แต่รูปแบบแตกต่างกันไป เช่น คำว่า โ โอง โ หมายถึงที่พักอาศัยใหญ่กว่า โ เอือน โ มักมีหลายห้อง เป็นที่อยู่ของเจ้าเมืองหรือเจ้าครองนครในสมัยโบราณ

คำว่า โ คุ่ม โ หมายถึง บริเวณที่มี โ เอือน โ รวมกันอยู่หลาย ๆ หลัง เป็นหมู่อยู่ในละแวกเดียวกัน เช่น คุ่มวัดเหนือ คุ่มวัดใต้ และคุ่มหนองบัว เป็นต้น คำว่า โ ตูบ โ หมายถึง กระโจมที่ปลูกไว้เป็นที่พักชั่วคราว มุงด้วยหญ้าหรือใบไม้

ชาวอีสานมีความเชื่อในการสร้างเรือนให้ด้านกว้างหันไปทางทิศตะวันออกและตะวันตก ให้ด้านยาวหันไปทางทิศเหนือและใต้ ซึ่งเป็นลักษณะที่เรียกว่า วางเรือนแบบ โ ล่องตาเวิน โ (ตามตะวัน) เพราะถือกันว่า หากสร้างเรือนให้ โ ขวางตาเวิน โ แล้วจะ โ ขะลำ โ คือเป็นอัปมงคลทำให้ผู้อยู่ไม่มีความสุข

บริเวณรอบ ๆ เรือนอีสานไม่นิยมทำรั้ว เพราะเป็นสิ่งคมครีดยาตีมักทำขี้ข้าวไว้ใกล้เรือน บางแห่งทำเพิงต่อจากยุงข้าว มีเสารับมุงด้วยหญ้าหรือแป้นไม้ เพื่อเป็นที่ติดตั้งครกกระเดื่องไว้ตำข้าว ส่วนใต้ถุนบ้านซึ่งเป็นบริเวณที่มีการใช้สอยมากที่สุด จะมีการตั้งหูกไว้ทอผ้า ก็ทอเสื่อ แคร้วไว้ปั่นด้าย และเลี้ยงลูกหลาน

นอกจากนั้นแล้ว ใต้ถุนยังใช้เก็บไหหมักปลาร้า และสามารถกันเป็นคอกสัตว์เลี้ยง ใช้เก็บเครื่องมือเกษตรกรรม ตลอดจนใช้จอดเกวียน

อย่างไรก็ตามการจัดวางผังของห้องและองค์ประกอบต่าง ๆ ในเรือนไทยอีสานมีดังนี้

1. **เรือนนอนใหญ่** จะวางด้านจั่วรับทิศตะวันออก-ตะวันตก (ตามตะวัน) ส่วนมากจะมีความยาว 3 ช่วงเสา เรียกว่า โ **เรือนสามห้อง** โ ใต้ถุนโล่ง ชั้นบนแบ่งออกเป็นสามส่วนคือ

1.1 ห้องเปิง เป็นห้องนอนของลูกชายมักไม่กั้นห้องด้านหัวนอนมีหิ้งประดิษฐานพระพุทธรูปหรือสิ่งเคารพบูชา เช่น เครื่องราง ของขลัง เป็นต้น

1.2 ห้องพ่อ-แม่อาจกั้นเป็นห้องหรือบางทีก็ปล่อยโล่ง

1.3 ห้องนอนลูกสาว มีประตูเข้ามีฝักันมิดชิดหากมีลูกเขยจะให้นอนในห้องนี้ซึ่ง ชาวอีสานเรียกว่า โ ห้องร่วมโ

ส่วนชั้นล่างของเรือนนอนใหญ่ อาจใช้สอยได้อีกกล่าวคือ กันเป็นคอกวัวควาย ตั้งแคร่นอนพักผ่อนในตอนกลางวัน และทำหัตถกรรมจักรสานถักทอของสมาชิกในครอบครัวเก็บอุปกรณ์การทำไร่ เช่น จอบ เสียม คราด ตลอดจนเกวียน เป็นต้น

2. **เกย (ชานโล่งมีหลังคาคลุม)** เป็นพื้นที่ลดระดับลงมาจากเรือนนอนใหญ่ มักใช้เป็นที่รับแขก ที่รับประทานอาหาร และใช้เป็นที่หลับนอนของลูกชายและแขกหรือที่กลับมาจากงานบุญในตอนค่ำคืนส่วนของใต้ถุนจะเตี้ยกว่าปกติ ซึ่งอาจใช้เป็นที่เก็บพื้นหรือสิ่งของที่ไม่ใหญ่โตนัก

3. **เรือนแฝด** เป็นเรือนตรงจั่วเช่นเดียวกับเรือนนอน ในกรณีที่มีพื้นที่ทั้งสองหลังเสมอกันโครงสร้างทั้งคานพื้นและชื่อหลังคาจะฝากไว้กับเรือนนอน แต่หากเป็นเรือนแฝดลดพื้นลงมากกว่าเรือนนอนก็มักเสริมเสาเหล็กมารับคานไว้อีกแถวหนึ่งต่างหาก

4. **เรือนโข่ง** มีลักษณะเป็นเรือนทรงจั่วเช่นเดียวกับเรือนนอนใหญ่ แตกต่างจากเรือนแฝดตรงที่ โครงสร้างของเรือนโข่ง จะแยกออกจากเรือนนอนโดยสิ้นเชิง สามารถรื้อถอนออกไปปลูกใหม่ได้โดยไม่กระทบกระเทือนต่อเรือนนอน

การต่อเชื่อมของชายคาทั้งสองหลังใช้รางน้ำ โดยใช้ไม้กระดาน 2 แผ่น ต่อกันเป็นรูปตัววีแล้วอุดด้วยชั้นผสมซีเมนต์ ในกรณีที่เรือนไม่มีคร้วก็สามารถใช้พื้นที่ส่วนเรือนโข่งนี้ทำคร้ว ชั่วคราวได้

5. **เรือนไฟ (เรือนคร้ว)** ส่วนมากจะเป็นเรือน 2 ช่วงเสามีจั่วโปร่งเพื่อระบายควันไฟ ฝานิยมใช้ไม้ไผ่สานลายทแยงหรือลายขัด

6. **ชานแดด** เป็นบริเวณนอกชานเชื่อมระหว่างเกย เรือนแฝดกับเรือนไฟ มีบันไดขึ้นด้านหน้าเรือน มี โ ฮ้างแอ่งน้ำโ (รำนหม้อน้ำ) อยู่ตรงขอบของชานแดด บางเรือนที่มีบันไดขึ้นทางด้านหลังจะมี โ ชานมนโ ลดระดับลงไปเล็กน้อยโดยอยู่ด้านหน้าของเรือนไฟ เพื่อใช้เป็นที่ล้างภาชนะตั้งโองน้ำและวางกระบะปลูกพืชผักสวนครัวต่าง ๆ

รูปแบบของเรือนไทยอีสาน

รูปแบบของเรือนไทยอีสานสามารถแบ่งได้ตามประเภทของการพักอาศัย เพื่อตอบสนองประโยชน์ใช้สอยในวาระต่าง ๆ กันดังต่อไปนี้

1. **ประเภทชั่วคราว หรือใช้เฉพาะฤดูกาล** ได้แก่ โ เกียงนาโ หรือโ เกียงไร่โ ส่วนใหญ่จะ ยกพื้นสูง เสาเรือนใช้ไม้จริง ส่วนโครงใช้ไม้ไผ่ หลังคามุงหญ้าหรือแป้นไม้ที่รื้อมาจากเรือนเก่า พื้นเป็นไม้ไผ่สับ ในกรณีที่เรือนอยู่ไม่ไกลจากเรือนพักสามารถไปกลับได้ภายในวันเดียวจะไม่นิยมกันผา หากต้องค้างคืนก็มักกันผาด้วย โ แถบตองโ คือสานไม้ไผ่เป็นตารางขนาดใบต้นเหียงหรือ ใบต้นพวง ซึ่งจะทนทายอยู่ราว 1-2 ปี

2. **ประเภทกึ่งถาวร** เป็นเรือนขนาดเล็กที่ไม่มั่นคงแข็งแรงนักชาวอีสานเรียกว่า โ เรือนเหี้ยโ หรือ โ เรือนย้าวโ เป็นการเริ่มต้นชีวิตการครองเรือน และค่อย ๆ เก็บหอมรอมริบไป สูการมีเรือนถาวรในที่สุด

ผู้ที่จะมี โ เรือนเหี้ยโ นี้จะเป็นชายของบ้านที่เริ่มแยกตัวออกไปจากเรือนใหญ่(เรือนพ่อแม่)

เพราะในแง่ความเชื่อของชาวอีสาน เรือนหลังเดียวไม่ควรให้ครอบครัวของพี่น้องอยู่ร่วมกันหลายครอบครัวในบ้านหลังหนึ่ง ๆ ควรมีเขยเดี่ยวเท่านั้นหากมีเขยมากกว่าหนึ่งคนมาอยู่ร่วมชายคาเดียวกันถือว่าเกิด โ ชะล่าโ หรือสิ่งอัปมงคล

เรือนประเภทนี้วัสดุก่อสร้างมักไม่พิถีพิถันนัก อาจเป็นแบบ โ เรือนเครื่องผูกโ หรือเป็นแบบผสมของ โ เรือนเครื่องสับโ ก็ได้

เรือนประเภทกึ่งถาวรนี้สามารถแบ่งได้เป็น 3 ประเภทคือ

2.1 **เรือนเหี้ยกึ่งถาวรชนิดโ ตูบต่อเสา** เป็นเรือนที่อิงเข้ากับตัวเสาข้าว

ซึ่งมีอยู่เกือบทุกครัวเรือนมีลักษณะคล้ายเพิงหมาแหงนทั่วไปด้านสูงจะไปอาศัยโครงสร้างของเสาข้าวเป็น ตัวยึด ต่อหลังคาลาดต่ำลงไปทางด้านข้างของเสา แล้วใช้เสาไม้จริงตั้งรับเพียง 2-3 ต้น มุงหลังคาด้วยหญ้าหรือสังกะสี ยกพื้นเตี้ย ๆ กันผาแบบชั่วคราว อาศัยกันปีก่อนสักกระยะหนึ่ง พอตั้งตัวได้ก็จะย้ายไปปลูกเรือนใหญ่ถาวรอยู่เอง ตรงส่วนที่เป็น โ ตูบต่อเสา โ นี้ก็ทิ้งให้เป็นที่นอนเล่นของพ่อแม่ต่อไป

2.2 **เรือนเหี้ยกึ่งถาวรชนิดโ ตั้งตอดิน** เป็นเรือนพักอาศัยที่แยกตัวออกจากเรือนใหญ่ทำนองเดียวกัน โ ตูบต่อเสา โ แต่จะดูเป็นสัดส่วนมากกว่า ขนาดของพื้นที่ค่อนข้างน้อยกว่าไม่เกิน 2 เมตร ยาวไม่เกิน 5 เมตร นิยมทำ 2 ช่วงเสา คำว่า โ ตั้งตอดิน โ เป็นคำเรียกของชาวไทยอีสาน ที่หมายถึง ตัวเสาตั้งจะฝังถึงดินและใช้ไม้ท่อนเดียวตลอดสูงขึ้นไปรับอกไก่

วิธีสร้าง โ ตั้งตอดิน โ มักใช้ผูกโครงสร้างเหมือนกับเรือนเครื่องผูกตัวเสาและเครื่องบนนิยมใช้ไม้จริงทุบเปลือก หลังคามักมุงด้วยหลังคาที่ทรงเป็นดับแล้วเรียกว่า โ ไฟหญ้า โ หรือใช้แป้นไม้ที่รื้อมาจากเรือนใหญ่

ฝาเรือนมักใช้ฝาแถบตองโดยใช้ใบกุงหรือใบชาตามาประกบกับไม้ไผ่สานโปร่งเป็นตาราง หรือทำเป็นฝาไม้ไผ่สับพากสานลายขัดหรือลายสองทแยงตามแต่สะดวก ส่วนพื้นนิยมใช้พื้นสับพากหรือใช้แผ่นกระดานปูรอง โดยใช้ไม้ไผ่ซีกมามัดชนากันแผ่นกระดานขยับเลื่อน

2.3 **เรือนเหี้ยกึ่งถาวรชนิดโ ตั้งคาน** ยังอยู่ในประเภทของเรือนเครื่องผูกมีความแตกต่างจากเรือนโ ตั้งตอดิน โ ตรงที่เสาตั้งต้นกลางจะลงมาพักบนคานของด้านสกัดไม่ต่อลงไป ถึงดิน ส่วนการใช้วัสดุมุงหลังคา ฝาและพื้นเรือนจะใช้เช่นเดียวกับเรือนประเภท โ ตั้งตอดิน โ

3. **ประเภทถาวร** ส่วนใหญ่มีลักษณะเป็น โ เรือนเครื่องสับ โ สังเกตได้จากการเลือกใช้วัสดุ รูปแบบของการก่อสร้างประโยชน์ใช้สอยและความประณีตทางช่าง อาจจำแนกเรือนถาวรได้เป็น 3 ชนิดดังนี้

3.1 **ชนิดเรือนเกย** มีลักษณะใต้ถุนสูง หลังคาทรงจั่วเสาใช้ไม้กลม 8 เหลี่ยม หรือเสา 4 เหลี่ยม ตัวเรือนประกอบด้วยเรือนใหญ่ เกย ขานแดด เรือนไฟ และอ่างอาบน้ำ (ร้านหมอน้ำ)

3.2 **ชนิดเรือนแฝด** มีลักษณะใต้ถุนสูงและใช้เสากลมหรือเสาเหลี่ยมเช่นเดียวกัน ตัวเรือนประกอบด้วยเรือนใหญ่ เรือนแฝด เกย ขานแดด เรือนไฟ อ่างอาบน้ำ

3.3 **ชนิดเรือนโข่ง** มีลักษณะใต้ถุนสูงและใช้เสากลมหรือเสาเหลี่ยม มีจั่วแฝดอยู่ชิดติดกัน ไม่นิยมมีเกย เรือนชนิดนี้ประกอบด้วย เรือนใหญ่ เรือนโข่ง ขานแดด เรือนไฟ และอ่างอาบน้ำ